

HELGOLAND

VERSLAG VOGELREIS VAN 5 – 9 OKTOBER 2005

Foto Ton Bode: Helgoland, vuurtoren

De reis.

In de convocatie van de reis naar Helgoland is opgenomen dat na het vertrek uit Deventer, op 5 oktober 2005, de reis zal worden onderbroken voor een korte excursie in het Hasbrucher Urwald. Er werd gebruik gemaakt van twee personenbusjes. We vertrokken om ongeveer 09.15u en kwamen, na een koffiestop in de omgeving van Osnabrück, in het begin van de middag bij het Hasbrucher Urwald aan. Dit gedeeltelijke oerbos is gelegen ten noorden van de E22 (A28) en een goed uitgangspunt voor de excursie bleek de parkeerplaats aan de westzijde van het bos langs de weg die van de E22 (afslag 18) richting Vielstedt gaat. Via het rivierenlandschap van de Weser en het veer bij Brake werd de reis voortgezet naar Cuxhaven, waar de eerste nacht werd doorgebracht. Op 6 oktober werd de reis vervolgd. Na transport van de bagage naar de haven (de busjes bleven achter in Cuxhaven) werd ingescheept op de catamaran die ons naar Helgoland zou brengen. Hier brachten wij bijna drie dagen door. Op 8 oktober ving de terugreis weer aan. Met de middagboot ging het weer richting Cuxhaven, waar de laatste nacht van de reis werd gelogeed. Op 9 oktober werd de terugreis naar Nederland gemaakt. Na gebruik van het veer over de Weser bij Bremerhaven bekeken we vanaf enkele uitzichtpunten nog de wadplaten in de monding van de Weser, Een interessant estuarium, dat echter door de miezerige regen van die ochtend minder goed te bekijken was dan we hadden gehoopt.

Het weer.

De Nederlandse weermannen en de informatie op de internetsite www.wetteronline.de waren zeer veelbelovend voor de dagen van de reis. Een hogedrukgebied zou voor stabiel weer zorgen. En dat kwam uit. De omstandigheden tijdens de heenreis en die op Helgoland waren perfect. Een onbewolkte hemel, een lekker zonnetje en zeer behaaglijke temperaturen vielen ons ten deel. Dat betekende goede mogelijkheden om waargenomen vogelsoorten goed te kunnen determineren en op ons gemak te bekijken. Zoals al gezegd, op de dag van de terugreis miezerde het in de ochtenduren, zodat het doen van waarnemingen op afstand beperkt mogelijk was. Maar met telescoop en een goede kennis van veldkenmerken lukte het ook die dag nog enkele soorten aan de vogellijst toe te voegen.

De deelnemers.

Aan deze reis namen de volgende KNNV-leden deel:

Annemiek van den Berg uit Utrecht, Riet van Berkel-Koopmans uit Losser, Henk Besjes uit Rotterdam, Netty en Ton Bode uit Steenwijk, Erica en Jan de Koning uit Zwolle, Petra en Evert Koning uit Meppel, Aart en Hanna Lagerwerf uit Zetten, Jopie Siskens en Ben van Muijen uit Diepenveen, Leny en Ton Stappers uit Cuijk, Gertie Verhaak uit Cuijk en Marijke van Volkorn uit Haarlem.

De excursies.

woensdag 5 oktober:

heenreis en excursie in het Urwald Hasbruch. Aansluitend gereden via het rivierenlandschap van de Weser;

donderdag 6 oktober:

reis over het water (Cuxhaven-Helgoland), excursie over het 'Oberland';

vrijdag 7 oktober:

Helgoland, excursie over het 'Unterland', met in de namiddag een bezoek aan de Vogelwarte Helgoland, het plaatselijke ringstation;

zaterdag 8 oktober:

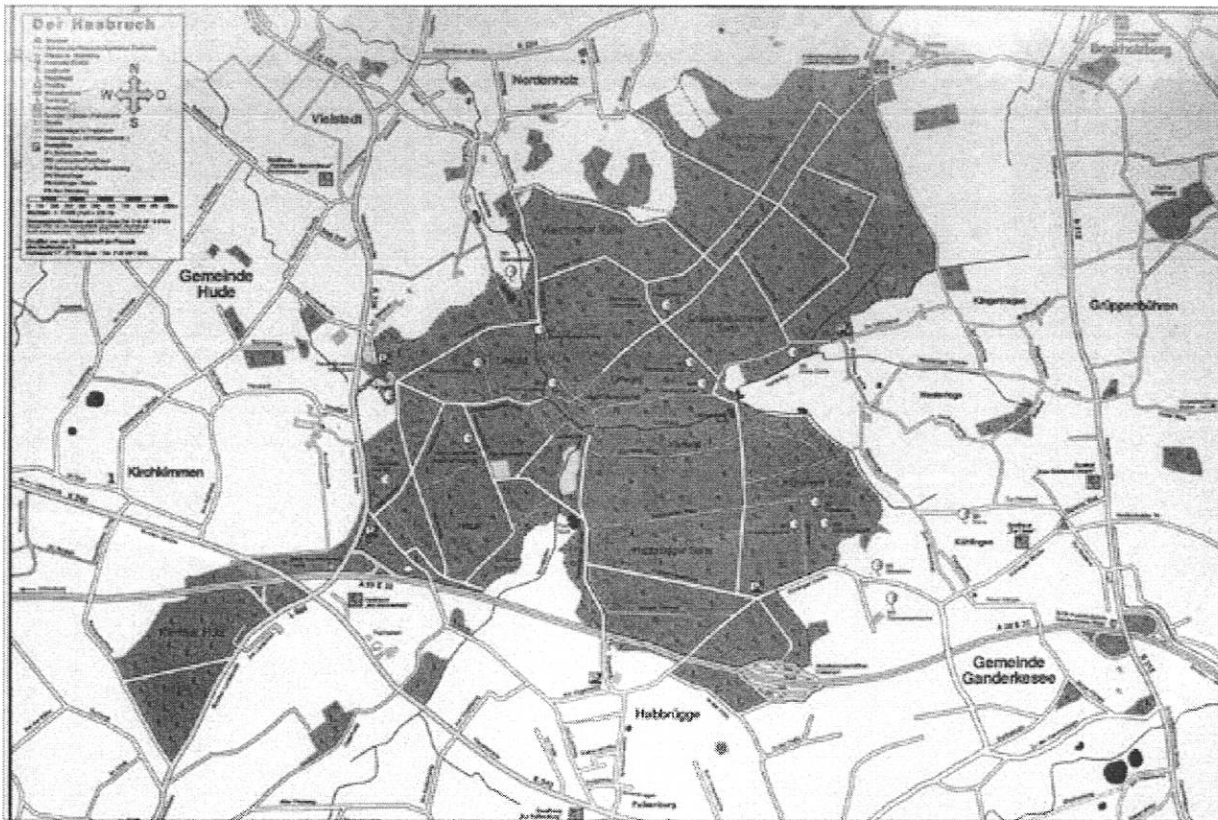
met het bootje over naar Düne, het vlakke eilandje met lage duinen dat van Helgoland deel uitmaakt. Reis over het water (Helgoland-Cuxhaven);

zondag 9 oktober:

terugreis via Bremerhaven, de Weser overgestoken naar het Weser estuarium.

Het Hasbruch.

Het "Urwald Hasbruch" bij Hude (Oldenburg) is niet alleen een natuurreserveaat maar ook een natuurmonument. En het woord monument moeten we dan in de letterlijke betekenis van het woord lezen. Het is een van de bosreservaten in Duitsland die als "Urwald" worden betiteld. Van echte oerbossen is in dit begrip geen sprake. Vanaf de Middeleeuwen zijn de bossen beweid geweest. Sommige namen, Hudewald en Weidewald, herinneren daaraan. Sinds het midden van de negentiende eeuw is de begrazing met vee gestopt en is het oorspronkelijk open landschap dichter gegroeid tot het bos dat het nu is. Van het 600 ha aaneengesloten bosgebied wordt 40 ha al meer dan 150 jaar aan zichzelf over gelaten. Het gaat om een bos, dat niet ontgonnen en ontwaterd is. Bijzonder zijn de eeuwenoude eiken, waarvan sommige meer dan 1000 jaar oud zijn. Deze hebben alle een eigen naam gekregen, zoals de Frederik-eik en de Amalia-eik. De Amalia-eik met een stamomvang van tien meter en een geschatte leeftijd van 1250 jaar is in 1982 omgewaaid. Sinds die tijd is de Frederik-eik de oudste in dit bos. Deze boom, die door een takafbreuk in de jaren zestig half dood is en voor de andere helft gezond, heeft een stamomtrek van bijna acht meter. Het is indrukwekkend om het aftakelingsproces van de oude bomen te zien, wat soms prachtige beelden oplevert. Overal liggen gevallen en bemoste stammen op de grond. In dit zichzelf verjongend oude bosgebied komen naast eiken, waarvan nog enkele tientallen oude exemplaren te bewonderen zijn, ook berken, elzen, beuken, esdoorns en haagbeuken tegen. De oudste haagbeuk in het Hasbruch is ongeveer 400 jaar oud. We konden dan ook verschillende haagbeuken zien met dikke, gedraaide stammen. De haagbeuk komt in het algemeen voor in houtwallen, loofhoutopstanden en hakhoutbosjes op goede grond. En die goede grond is er. Juist door het feit dat het Hasbruch al zo lang met rust gelaten is (vroeger werd het bos voor boerengeriefhout gebruikt), is de strooisellaag dik en rijk aan voedingsstoffen. De oude bomen bieden ook plaats aan holenbroeders. Tot vreugde van de excursiedeelnemers werd de middelste bonte specht gezien. Het Hasbruch is in het voorjaar een waar paradijs voor de vogelaar, maar ook de plantenmensen komen dan aan hun trekken. In het voorjaar staat het vol bloeiende kruiden als bosanemoon, bosklaverzuring, longkruid, slanke sleutelbloem en op de meest vochtige delen goudveil.

Kaart ontleend aan Internet

In het Hasbruch wordt de beeldende kunst ook beoefend. Bijgaande foto is daar een voorbeeld van. Hoe een dode een stam tot leven komt.

Foto Ton Bode

Het Hasbruch levert meer verrassingen op. Behalve enkele vogelsoorten als boomklever, boomkruiper, buizerd, kruisbekken en een tweetal overvliegende raven, werden ook enkele bruine kikkers gezien en werd een zonnende hazelworm aanschouwd.

Foto Ton Bode: hazelworm

Helgoland

Helgoland bestaat uit twee, geologisch interessante, geïsoleerd liggende eilandjes. Gezamenlijk vormen zij Helgoland. Het grootste van de twee, dat meestal als Helgoland wordt aangeduid, heeft een prachtige, steile, ongeveer 70 m hoge noord- en westkust. De 'rode rots' bestaat uit bont zandsteen en was vroeger met het vasteland verbonden. Onder andere door de stijging van de zeespiegel is het een eiland geworden, een waarachtige rots in de branding. Het is een eiland bij uitstek om verschillende (zeldzame) soorten trekvogels tegen te komen. Sinds 1910 bevindt zich midden op het eiland 'Vogelwarte Helgoland', waar trekvogels worden gevangen en geringd. Het eiland is niet groot, zo'n 2 kilometer lang en 1 kilometer breed. Na aankomst in de haven, gelegen in het "Unterland" moet er geklommen worden om in het "Oberland" boven op de rots te komen. Voor de liefhebber is er overigens ook een lift beschikbaar. In het dorp hoog en droog is ons onderkomen voor drie dagen gelegen, het Falmhotel met naar later bleek een goede keuken. Tijdens ons verblijf van drie dagen verwachten we waarnemingen te doen aan diverse trekvogelsoorten. Soorten die in de broedtijd aanwezig zijn, zoals drieteenmeeuwen (8000 broedpaar), zeehoet (2200 broedpaar), de alk (20 broedpaar) en de Noordse stormvogel (100 broedpaar) zullen we in de herfst in slechts zeer kleine aantallen tegenkomen. In 1991 heeft de Jan-van-gent zich op Helgoland gevestigd en het aantal broedparen is sinds die tijd toegenomen tot 190 broedpaar. Daarvan zien we al enkele exemplaren langs de boot vliegen op de overtocht van Cuxhaven naar Helgoland.

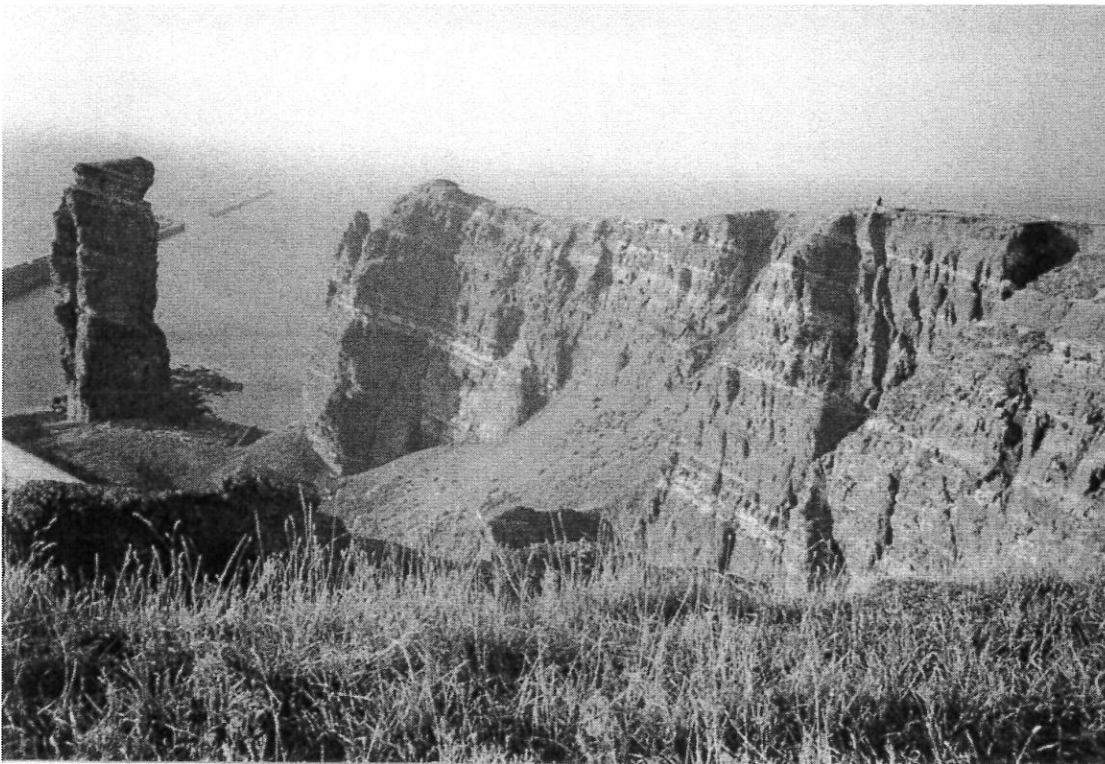

Foto Jan en Erica de Konin: Helgoland, de rode rots

Het lage eiland heet Düne en is met een veerverbinding bereikbaar. Düne heeft een vliegveld voor kleine (zaken)vliegtuigen en in de zomermaanden is de camping er geopend. Het eiland bestaat uit enkele lage duintjes en een breed strand, dat in de zomermaanden als badstrand dient en in de wintermaanden verdedigen de zeehondenmannen er hun harem. Zij stellen er in februari hun kudde samen. De gevechten tussen de mannelijke dieren moet imposant zijn.

Overigens zijn er tijdens ons bezoek aan Helgoland ook zeehonden waargenomen. Op het hoofdeiland op afstand en slechts enkele exemplaren, zeehonden zwemmend in de Noordzee en op Düne zeehonden rustend op het strand.

nummer	Wetenschappelijke naam	Nederlandse naam	5-10	6-10	7-10	8-10	9-10
040	<i>Larus graellsii</i>	Kleine mantelmeeuw	X	10	6		1
041	<i>Larus marinus</i>	Grote mantelmeeuw	X	10	2	2	
042	<i>Rissa tridactyla</i>	Drieteenmeeuw				18	
Sterns							
043	<i>Sterna hirundo</i>	Visdief				1	
Alken							
044	<i>Alle alle</i>	Kleine alk				1	
045	<i>Uria aalge</i>	Zeekoet				4	
Duiven							
046	<i>Columba livia</i>	Rotsduif / stadsduif ¹⁾		X	X	X	X
047	<i>Columba palumbus</i>	Houtduif	X	10	10	4	20
048	<i>Streptopelia decaocto</i>	Turkse tortel	X	6	1	3	
Uilen							
049	<i>Asio flammeus</i>	Velduil				1	
IJsvogels							
050	<i>Alcedo atthis</i>	IJsvogel					1 ¹⁾
Spechten							
051	<i>Dendrocopos major</i>	Grote bonte specht	X				1
052	<i>Dendrocopos medius</i>	Middelste bonte specht ²⁾	1				
Leeuweriken							
053	<i>Alauda arvensis</i>	Veldleeuwerik		3	5	10	
054	<i>Eremophila alpestris</i>	Strandleeuwerik				6	
Zwaluwen							
055	<i>Hirundo rustica</i>	Boerenzwaluw		2	1	5	
056	<i>Delichon urbica</i>	Huiszwaluw		1		4	
Piepers en kwikstaarten							
057	<i>Anthus pratensis</i>	Graspieper		veel	veel	veel	40
058	<i>Motacilla alba</i>	Witte kwikstaart	X	2	6	1	
059	<i>Motacilla cinerea</i>	Grote gele kwikstaart		2	1	1	
Winterkoningen							
060	<i>Troglodytes troglodytes</i>	Winterkoning	X	1	1		
Heggenmussen							
061	<i>Prunella modularis</i>	Heggenmus			2		
Lijsters							
062	<i>Erithacus rubecula</i>	Roodborst	X	1	5	1	
063	<i>Phoenicurus phoenicurus</i>	Gekraagde roodstaart ³⁾			1		
064	<i>Phoenicurus ochruros</i>	Zwarte roodstaart		1		1	1
065	<i>Oenanthe oenanthe</i>	Tapuit		3	6	7	
066	<i>Saxicola maura</i>	Aziatische roodborsttapuit ⁴⁾		1			
067	<i>Saxicola rubicola</i>	Roodborsttapuit		1	3	2	
068	<i>Turdus philomelos</i>	Zanglijster		10	veel	10	
069	<i>Turdus iliacus</i>	Koperwiek		20	veel		
070	<i>Turdus viscivorus</i>	Grote lijster		1	2		
071	<i>Turdus pilaris</i>	Kramsvogel			10		
072	<i>Turdus merula</i>	Merel	X	5	10	2	1
Zangers							
073	<i>Sylvia atricapilla</i>	Zwartkop			4		
074	<i>Phylloscopus collybita</i>	Tjiftjaf		1	1		
075	<i>Regulus regulus</i>	Goudhaan	X	15	5	3	
076	<i>Regulus ignicapillus</i>	Vuurgoudhaan					1
Mezen							
077	<i>Parus major</i>	Koolmees	X	20	40	4	3
078	<i>Parus ater</i>	Zwarte mees		1			
079	<i>Parus caeruleus</i>	Pimpelmees		10	2	1	
080	<i>Parus palustris</i>	Glanskop	X				
Staartmezen							
081	<i>Aegithalos caudatus</i>	Staartmees	X				

nummer	Wetenschappelijke naam	Nederlandse naam	5-10	6-10	7-10	8-10	9-10
Boomklevers							
082	<i>Sitta europaea</i>	Boomklever	X				
Boomkruipers							
083	<i>Certhia brachydactyla</i>	Boomkruiper	X				1
Kraaien							
084	<i>Pica pica</i>	Ekster	X	5	3	2	1
085	<i>Garrulus glandarius</i>	Gaai	X		1		
086	<i>Corvus monedula</i>	Kauw	X	15	20	2	3
087	<i>Corvus frugilegus</i>	Roek	X				
088	<i>Corvus corone</i>	Zwarte kraai	X	20	6	5	5
089	<i>Corvus cornix</i>	Bonte kraai		1	1	3	
090	<i>Corvus corax</i>	Raaf	X				
Spreeuwen							
091	<i>Sturnus vulgaris</i>	Spreeuw	X	veel	veel	veel	2
092	<i>Sturnus roseus</i>	Roze spreeuw		1 ⁸⁾			
Mussen							
093	<i>Passer domesticus</i>	Huismus		20	10	1	10
Vinken							
094	<i>Fringilla coelebs</i>	Vink	X	100	veel	5	1
095	<i>Fringilla montifringilla</i>	Keep		50	10	5	
096	<i>Carduelis cannabina</i>	Kneu			2	6	
097	<i>Carduelis flavirostris</i>	Frater		60	2		
098	<i>Carduelis carduelis</i>	Putter				1	
099	<i>Chloris chloris</i>	Groenling		5	5		4
100	<i>Loxia curvirostra</i>	Kruisbek	X			4	
Gorzen							
101	<i>Emberiza schoeniclus</i>	Rietgors		20	20	2	
102	<i>Emberiza pusilla</i>	Dwerggors			1	2	
103	<i>Plectrophenax nivalis</i>	Sneeuwgorst			1	6	

Foto Ton Bode: roodborsttapuit

- 1) de stadskuif is afstammeling van de rotskuif. Van de exemplaren die rondvlogen was van een aantal exemplaren (de witte en die met veel wit) duidelijk dat het gehouden duiven zijn. Van enkele andere exemplaren (die wat hun uiterlijk betreft veel op de rotskuif leken) kan dat niet met zekerheid worden gezegd. Of de rotskuif in zijn wilde vorm is waargenomen, is daarom niet zeker;
- 2) de middelste bonte specht is waargenomen in het Urwald Hasbruch op de heenreis;
- 3) de 'waarneming' van de Gekraagde roodstaart betreft een door de Vogelwarte Helgoland gevangen vrouwtje, dat tijdens de excursie werd getoond;
- 4) de waarneming aan de Aziatische roodborsttapuit is niet geheel zeker;
- 5) op deze dag werd tweemaal een ruigpootbuizerd waargenomen op Helgoland. Het is niet zeker of deze twee waarnemingen op hetzelfde exemplaar betrekking hadden of dat het om twee individuen ging;
- 6) enkele exemplaren gehoord;
- 7) de ijsvogel werd gezien in de sluis van Bremerhaven op een korte excursie tijdens het wachten op het veer over de Weser;
- 8) één juveniel exemplaar bevond zich tussen wellicht enige duizenden spreeuwen.

De reis over het water (Cuxhaven-Helgoland) met in de middag de excursie over het 'Oberland'. Tijdens de overtocht met de catamaran werden meerdere aalscholvers, meeuwensoorten en enkele jan-van genten gezien. Vanuit de boot konden niet zoveel waarnemingen worden gedaan, Vanaf het dek was dit wel mogelijk. Dankzij het schitterend mooie weer werd het dek door meerdere excursiegangers benut. Tijdens de excursie boven op de rots werd vooral aandacht aan zangvogelsoorten besteed. Zo viel het zeer grote aantal graspiepers op, naar schatting moeten er duizenden aanwezig zijn geweest. Maar ook vinken, rietgorzen, goudhaantjes en lijsterachtigen zoals de koperwiek waren ruim vertegenwoordigd. Op enig moment hadden we een goed uitzicht op de duindoornbosjes rond de jeugdherberg, waar spreeuwen in grote aantallen rustten, vraten en poepten. Het was inmiddels bekend dat er een roze spreeuw op het eiland aanwezig was, dus alertheid was geboden. Toen een groep spreeuwen zich uit de kolonie losmaakte en op een grasveld ging zitten, bleek daar die ene roze spreeuw tussen te zitten. Het was een juveniel exemplaar. In het korte gras boven op de rots, een soort weiland, foerageerden enkele goudplevieren. Kennelijk kiest deze soort ook wel een trekroute over zee en wordt Helgoland door kleine aantallen als tussenstop aangedaan.

De excursie een dag later over het 'Unterland' werd gestart richting de duindoornbosjes bij de jeugdherberg in de stille hoop de roze spreeuw beter dan de vorige dag in beeld te krijgen. Dat is niet gelukt. Wel bleek een groot aantal andere zangvogels de bosjes in het 'Unterland' met een bezoek te vereren. De lange lijst met waargenomen soorten is daar een stille getuige van. Het grote aantal zanglijsters en koperwieken was opvallend. Kennelijk was er goede nachttrek geweest. Na de oostkant van het eiland bezocht te hebben, werd uitgeweken naar het westen van het eiland. Op de stenen langs de kust werden soorten als sneeuwgorst en grote gele kwikstaart gezien. Beide weliswaar met slechts een exemplaar, maar deze waren zeer goed te bekijken. De grote gele kwikstaart was niet direct op deze plaats langs de kust verwacht. In de namiddag werd een bezoek aan de Vogelwarte Helgoland, het plaatselijke ringstation, gebracht. Het betrof een algemene excursie waar een groot aantal mensen belangstelling voor bleek te hebben. Er werd een duidelijke uitleg over het ringwerk gegeven en een korte wandeling door de vangtuin werd gemaakt. Een toelichting over de vast vangkooien werd gegeven.

Op de laatste dag gingen we met het bootje over naar Düne. Daar troffen we een geheel andere vogelbevolking aan. Strandlopers (drieteen-, paarse, bonte), rosse grutto, strandleeuwerik en zowaar een velduil deden de harten harder kloppen. De velduil kwam laag overvliegen en dankzij een uitstekende belichting was hij zeer goed te bekijken. Maar ook kleine alk, zeekoet en kuifaalscholver zijn leuke soorten om waar te nemen. Overigens maakten zo'n 150 zeehonden grote indruk op de deelnemers. In totaal 90 grijze en 60 gewone zeehonden werden gezien, waarvan het merendeel op het strand uitrustte. Beide soorten zijn reguliere bezoekers van dit deel van de Noordzee.

Overigens mag de dwerggorst, dicht bij de haven en vlak voor ons vertrek niet onvermeld blijven. Menigeen kon deze vogel op enkele meters afstand in het vizier krijgen.

Foto Ton Bode: gewone zeehond

Foto Ton Bode: grijze zeehond

